

PRESA MEDICO-CHIRURGICALĂ ROMÂNEASCĂ ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

The Romanian medical-surgical press in the years of the First World War

Prof. Dr. Benone Duțescu¹, Prof. Dr. Mircea Beuran^{2,3}, Dr. Rodica Duțescu-Zăvoianu⁴,
Drd. psiholog Sabina Stănescu⁵

¹Membru de onoare al Societății Române de Istoria medicinei și al Societății de Istoria Farmaciei

²Spitalul Clinic de Urgență Floreasca, București

³Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”, București

⁴SCUC „Grigore Alexandrescu”, București

⁵Universitatea din Southampton, Marea Britanie

Din cauza condițiilor vitrege din perioada primului război mondial, principalele publicații medicale ca *Spitalul*, *Revista de Chirurgie* ș.a. și-au întrerupt activitatea pe timpul primului război mondial (1916-1919). Cu un efort deosebit, au apărut în acea perioadă trei noi publicații medicale: *Buletinul „Comptes rendus de la Societe medico-chirurgicale du front russe-roumaine”*, care a apărut la Iași în perioada februarie-iunie 1917, „*Comptes rendus des séances de reunion medicale de la IIème armée*”, Bacău (1917-1918), și „*Revista chirurgicală română*”, care apare la București, 1 noiembrie 1918-1 ianuarie 1919 (trei numere). În paginile acestor publicații au apărut cu regularitate lucrările științifice elaborate de medicii și chirurgii români, dar și de cei din misiunea medicală franceză sau medicii ruși participanți în activitățile de asistență medico-chirurgicală în spitalele din Moldova. Lectura și studierea lor ne oferă posibilitatea să desprindem problematica medicinei de război din acele timpuri, așa cum rezultă din presa științifică medicală a anilor 1917-1919.

La sugestia dr. Ion Cantacuzino, a fost realizată, la 25 ianuarie 1917, Societatea medico-chirurgicală a frontului ruso-român. Și tot atunci s-a stabilit ca subiectele tratate (care vor fi exclusiv de ordin științific) să fie publicate într-un buletin bilunar, în limba franceză (pentru a fi accesibil și medicilor francezi și ruși). Acesta este actul de naștere al acestei prețioase publicații „*Comptes rendus de la Societe medico-chirurgicale du front russe-roumaine*”. Membrii comisiei de redactare a buletinului au fost numiți doctorii Desfosses, C.I. Parhon și Vandesca. Dr. Stăvrescu (director adjunct al serviciului sanitar civil) a comunicat că serviciul va sub-

venționa noua revistă, iar col. Dr. N. Vicol a promis toate facilitățile ca medicii militari să primească buletinul pentru documentația necesară. Emoționat de buna organizare a începuturilor acestei activități, medicul francez Couland aprecia că „acest buletin al reuniunii noastre va fi o operă utilă în progresul medicinei de război”.

Urmărind sumarul celor opt numere apărute ale Buletinului, remarcăm participarea multor personalități medical ale vremii cu teme de mare interes pentru problematica medico-chirurgicală a timpului acela: prof. Dr. Thoma Ionescu, C.I. Parhon, Ion Jianu, C. Poenaru-Căplescu, I. Minea, D. Țupa, Daniel Danielopolu, D. Paulian, Dumitrescu-Manta, Dr. D. Combiescu, Dr. Irimescu, C. Mihail, Bălțeanu, Bacaloglu, Horia Slobozeanu, D. Ionescu, Preda, D. Simici, Popescu Hagișu ș.a.

Buletinul Societății cuprinde comunicările, conferințele și discuțiile purtate pe marginea temelor respective, teme consacrate cu prioritate tifosului exantematic – simptomatologie, tratament, complicații, metode de tratament antiseptic al rănilor și arsurilor de război ș.a. Iată câteva dintre aceste articole: Dr. Dr. Danielopolu – Complicații streptococice în timpul tifosului exantematic; Complicații chirurgicale în tifosul exantematic – Dr. P. Coryllos; Abscesul de ficsație în tifosul exantematic – Dr. Dumitrescu-Manta și Dr. M. Ionescu; Tratamentul tifosului exantematic la Spitalul Brâncoveanu – Dr. D. Danielopolu; Răni în flegmon, dezinfectate prin metoda Carral – Dr. Dehelly; Absența cutireacției la tuberculină în cursul tifosului exantematic și frecvența tuberculozei după această boală – Dr. S. Irimescu.

Se desprind din lectura acestor comunicări concluziile Dr. D. Danielopolu cu privire la supurațiile

foarte frecvente la convalescenții de tifos exantematic. Cel mai frecvent observată era otita supurată; alți bolnavi au făcut pleurezie supurată, alții parotidită. S-a constatat că bolnavii de tifos exantematic erau receptivi la supurații după infecții cu oleum camforat sau chiar cu ser fiziologic. Analiza bacteriologică a puroiului a identificat în supurație streptococi. Concluzia autorului era că nu există niciun raport etiologic între tifos exantematic și streptococ. Acest agent microbial, streptococul, nu constituie decât o asociație microbială. Complicația apare în general spre sfârșitul perioadei febrile sau la începutul convalescenței.

Un material despre complicații chirurgicale (parotidite, otită medie, gangrene, abcese multiple) este publicat în numărul din luna aprilie (1917) și de medicul francez P. Coryllos, menționând, la fiecare caz, conduita chirurgicală.

Dr. C.I. Parhon publică un caz de confuzie mentală, subliniind cauzele dezvoltării acesteia. El scrie că acest sindrom merită a fi studiat în toată profunzimea lui. Cazurile de confuzie mentală – venite de pe front și internate la Iași – sunt și mai interesante de studiat, căci ele scot în evidență, odată în plus, rolul important jucat de emoție în geneza tulburărilor psihice.

Buletinul pe care l-a editat Societatea a apărut, după datele de care dispunem, până în luna iunie 1917 (7 numere). În acele condiții deosebit de dificile, Buletinul Societății medico-chirurgicale a împlinit o funcție importantă de informare profesională, valorificând experiența celor mai autorizate personalități medicale în domeniu.

O altă publicație medicală pe care o relatăm este „*Comptes rendus de la Reunion de la IIème armée*” (1917-1818), apărută prin grija generalului Dr. Ion Antoniu și care valorifică studiile prezentate sub formă de conferințe, comunicări științifice etc. la Reuniunile medicale ale celei de-a II-a armate române. Și această publicație, prin conținutul ei științific, ne oferă mărturiile cele mai veridice de cum a fost, cum a gândit și acționat atunci profesional serviciul sanitar român. Primul număr al acestei publicații (29 aprilie 1917) cuprinde documentele Societății din ședința de deschidere – raportul generalului Antoniu și al locotenent-colonelului Dr. C. Bacaloglu, medic șef al Spitalului de evacuare nr. 4, cu privire la activitatea medicală, bolile epidemice cu unele observații clinice.

De observat că aceste publicații medicale acordă multe pagini sau chiar numere tematice acelor boli epidemice în vremea aceea, ca tifosul exantematic, febra recurentă ș.a. Debutul în tifosul exantematic se preciza că se caracterizează prin „frisoane, cefa-

lalgie, o curbă febrilă caracteristică, cu o hipertermie ajungând până la 39-40°C”. De aceea se și confunda uneori atunci cu gripa și se încearcă să se schițeze un anumit diagnostic diferențial la acest început al bolii cu gripa. Caracteristic, elemente importante în tifosul exantematic erau „congestia feței și înroșirea conjunctivelor”. Era apoi erupția care definea diagnosticul. „Această erupție poate să apară de la început, a doua zi sau mai ales a treia zi... Intensitatea este variabilă, de la erupții discrete, pe abdomen sau pe torace, până la alte pete și care se întind pe tot corpul. Echipa de medici de la Bacău a constatat erupții și pe fața bolnavului de tifos exantematic”. Tabloul simptomatic este dominat de tulburările nervoase. De multe ori, sunt tardive, puțin accentuate, iar conștiința nu este complet abolită. Bolnavul recunoaște persoanele din jur, intoxicarea are totuși efect maxim asupra sistemului nervos, s-a observat (precizează studiul respectiv) o dispnee de ordin bulbar fără leziuni congestive sau inflamatorii din partea arborelui respirator.

Se menționează că Lazaretul pentru boli contagioase de la Bacău putea spitaliza, în ianuarie 1917, până la 1.000 de bolnavi și „putea servi ca model din punct de vedere al organizării, el era condus (în aprilie 1917) cu multă competență de medicul căpitan Bălănescu... cât și ajutorul dat de medicul colonel Anibal Teohari (*profesorul Facultății de Medicină din București, n.n.*), căruia i-am încredințat la început direcția Lazaretului”.

În numărul din 24 iunie 1917 este publicată conferința pe care a susținut-o la o ședință a Reuniunii dr. Reverschon, profesor agregat la Val de Grace, membru al misiunii franceze în România, cu privire la „Organizarea Serviciului de Sănătate și Chirurgie de Război în armata franceză”. Chirurgul francez a adus argumentele necesare pentru a concludiona că „Regulile chirurgiei sunt imuabile pentru chirurgul militar, care va urmări să realizeze – peste tot unde va opera medicul – mediul chirurgical tip”.

Într-un raport științific, publicat în nr. 25 din aprilie 1918, cuprinzând analiza unui număr de 7.570 răniți și bolnavi îngrijiți de la începutul războiului și până la 18 februarie 1918, col. Dr. Iacob Iacobovici și medic locotenent Petre Topa (cel care va fi primul director al Spitalului Floreasca) analizează particularitățile îngrijirii răniților în funcție de timpul scurs din momentul rănirii și până la preluarea bolnavului la spitalul de chirurgie. În acest studiu se face și o clasificare a plăgilor după localizarea lor astfel: 261 leziuni ale craniului, 20 ale coloanei vertebrale, 258 ale feței și globilor oculari, 165 ale gâtului, 358 ale toracelui, 307 ale abdome-

nului și bazinului, 172 ale organelor genitale și rectului, 224 ale omoplatului și claviculei, 357 brațe, 1.119 brațe și mâini, 748 articulația coxo-femurală etc. (*Comptes rendus*, pag. 853-855).

În această aspră confruntare cu patologia de război, chirurgii erau deosebit de doritori de informații profesionale. Acest obiectiv și-l propune spre realizare dr. docent Ion Jianu, secretar general al Asociației generale a medicilor, care, de unul singur, editează în anul 1918 „*Revista Chirurgicală Română*“, publicație lunară, având ca secretar de redacție pe dr. Eugen T. Petrescu. Revista apare la București, numărul 1 la 1 noiembrie 1918. Rostul declarat al revistei este deosebit de mărinimos, încercând să răspundă atâtor cerințe de informare profesională. Practica medico-chirurgicală și cercetarea științifică au scos la iveală multe date ce așteptau să fie publicate. Era – declară redactorul gazetei – în interesul literaturii chirurgicale române să apară cât mai multe periodice care, pe de-o parte, să facă operă de învățământ, iar, pe de altă parte, să infomeză străinătatea despre progresele de netăgăduit ale chirurgiei românești.

Prima pagină a revistei prezintă un articol omagiu: „*Jertfele și activitatea corpului medical în război*“. Prin aceasta, „*Revista chirurgicală română*“ își îndeplinește o datorie de conștiință ca, înainte de toate, să evedențieze și să omagieze eroismul și munca corpului medical român în acel încrâncenat război.

Un medic chirurg de la Spitalul Clinic Colentina, dr. Gh. Marinescu, publică în revistă studiul său „*Considerațiuni asupra intervenției în plăgile de război ale abdomenului*“; după un amplu istoric al opiniilor cu privire la dacă și când trebuie intervenit chirurgical în plăgile de război, autorul aduce experiența sa cu privire la peste 100 de cazuri. În primul rând, trebuie ținut seama de particularitățile plăgilor abdominale; războiul mondial, prin mijloacele noi distructive, de luptă, a condus la o nouă realitate a individualității plăgii: artileria a făcut ravagii îngrozitoare și toate plăgile provocate de schije de obuz au o gravitate cu mult mai mare decât în orice parte a corpului ar fi rana. Mijloacele de transport al răniților au început să fie mai bune și mai rapide. Deci trebuie ținut seama de aceste noi realități și problema așteptării, recomandată în unele tratate de chirurgie, începe a fi depășită. În problema plăgilor abdominale penetrante de război, după experiența autorului, „trebuie să ne comportăm exact ca în chirurgia plăgilor abdominale din timp de pace. Să operăm cât mai repede după rănire, într-un mediu aseptice, care poate fi improvizat cu mijloacele pe care le avem la dispoziție. Chirurgia plăgilor ab-

dominale nu este timp pierdut, cum îmi spuneau unii colegi“. Autorul consideră că, în cazul „marilor urgențe în plăgile abdominale deschise“, cu un personal chirurgical harnic, cu subalterni bine instruiți și cu material suficient, se pot salva o mulțime de răniți abdominal, operând cât mai aproape de front. Apoi – bineînțeles –, în faza următoare, bolnavul va fi trimis la spitalele cu profil chirurgical de zonă interioară.

Un alt studiu, valorificând experiența „medicinii de război“, este articolul semnat de dr. docent D. Mihail, șef de lucrări la Clinica de oftalmologie (București), cu privire la „Cercetări asupra leziunilor oculare de război“.

Numărul 2 al revistei este consacrat, în prima parte, relatării unor evenimente organizate de Asociația generală a medicilor români în onoarea medicilor din armatele aliate. Este redat discursul lui Ion Jianu „Omagiul aliaților“, rostit la Banchetul organizat de Asociație în cinstea personalului sanitar din misiunile medicale care au activat în România. Banchetul, organizat la București la 8 decembrie 1918, a fost o veritabilă sărbătoare. La banchetul prezidat de profesorul Severeanu, părintele chirurgiei românești, au participat, printre invitați (menționați în articolul din Revista de Chirurgie), dr. Jourdian, medic principal, director al Serviciului de sănătate al Armatei de Dunăre, dr. Reverschon, medic principal din Statul major al generalului Berthelot, dr. Mias, medic principal, medicul Diviziei a 3-a de infanterie, doctorii Vergne și Bonnet, medici majori de primă clasă, și lista continuă cu alți 20 de medici și farmaciști militari francezi și britanici.

Printre medicii români participanți la acest veritabil „banchet-festival“, sunt enumerați dr. Sion, directorul Serviciului sanitar general (ceea ce dădea mai mult caracterul oficial al sărbătoririi), profesorii Obreja, Nanu-Muscel, Măldărăscu, doctorii Tulbure, Racoviceanu, Anghelovici, Vlădoianu, Irimescu, Iacobovici, Gomoiu, Danielopolu, Noica, Martinescu, Bejan ș.a. A fost deci o sărbătorească reuniune în prezența atâtor reprezentanți ai medicinei și chirurgiei românești.

Revista nu a apărut decât în trei numere, ultimul, nr. 3, la 1 ianuarie 1919. Directorul acestei reviste, Ion Jianu, aduce, în acest ultim număr, o pagină emoționantă de istorie a medicinei. Este vorba de relatarea unor episoade din activitatea chirurgicală a profesorului Constantin Dumitrescu-Severeanu, relatate de însuși „părintele chirurgiei românești“. I s-a cerut – și profesorul Severeanu a răspuns – să povestească istoricul primei operațiuni de hernie strangulată, făcută în România de domnia sa.

Ale articole din sumarul revistei se referă la probleme chirurgicale din domeniul ORL, al oftalmologiei și unele discuții cu privire la organizarea asistenței chirurgicale în țară, atunci, după realizarea României Mari.

Acestea sunt, prezentate succint, cele trei publicații medico-chirurgicale care au împlinit în acea

perioadă grea rolul important al sintezei experienței profesionale și al informării personalului medico-sanitar cu starea medicinei și conduita de urmat în asistența medico-chirurgicală.